

TURUN PAASIKIVI-SEURA AIKANSÄ PEILINÄ

Puhe Turun Paasikivi-seuran 50-vuotisjuhlassa Turun kaupungintalolla 2.10.2015
2.10.2015
Heikki Paloheimo

Arvoisat kutsuvieraat, hyvät naiset ja herrat!

Turun Paasikivi-seura perustettiin lähes päivälleen 50 vuotta sitten, 27. syyskuuta 1965. Valtakunnallinen Paasikivi-seura ja pari maakunnallista Paasikivi-seuraa oli sitä ennen jo perustettu, mutta oikeastaan tarina alkoi jo vuosikymmeniä aikaisemmin.

Jatkosodan loppuvaiheissa, elokuussa 1944, Juho Kusti Paasikivi kirjoitti päiväkirjaansa: ”Sanoin Svenssonille (The Associated Pressin edustaja) mm. minun ulkopoliittisen ohjelmani olevan:

- a) Suomen ulkopoliittinen probleemi on Venäjä ja suhteemme siihen. Kaikki muut ovat poliittisesti toisarvoisia.
- b) Hyvät ja ystävälliset välit Neuvosto-Venäjäan.
- c) Konflikteja vältettävä.
- d) Suomen on kartettava Venäjän-vastaista ja Venäjälle vihamielistä politiikkaa. Suomen ulkopoliittikka ei saa olla Venäjän-vastaista eikä Venäjälle vihamielistä.
- e) Tähän on pyrittävä, huolimatta pettymyksistä, joita olemme saaneet ja saamme kokea.”

Tämä päiväkirjamerkintä kiteyttää ytimen siitä, mitä toisen maailmansodan jälkeen olemme nimittäneet Paasikiven linjaksi.

Vuoden 1956 presidentinvaalien kampanjassa Kekkosen tukijat käyttivät termiä Paasikiven-Kekkosen linja. Sillä he korostivat Kekkosen roolia Paasikiven ulkopoliittisen linjan jatkajana. Presidentinvaalin valitsijamieskokouksessa Kekkonen tuli valituksi pienimmällä mahdollisella voittomarginaalilla.

Vaalin jälkeen virisi keskustelua siitä, että Paasikiven aloittamalle ja Kekkosen jatkamalle ulkopoliittiselle linjalle tulisi koota mahdollisimman laaja tuki. Sen pohjalta syntyi ajatus Paasikivi-seuran (Helsingin seura) perustamisesta. Seura perustettiin vuoden 1958 lopulla ns. yöpakkaskriisin aikana – tilanteessa jossa kansan ulkopoliittinen yksimielisyys näytti erityisen tärkeältä. Seuran tavoitteeksi otettiin Paasikiven linjan pohjalle rakentuvan ulkopoliittisen linjamme vahvistaminen ja vakiinnuttaminen laajojen kansalaispiirien keskuudessa. Seura rekrytoi jäsenikseen sellaisia vaikutusvaltaisia henkilöitä yhteiskunnallisen elämän eri aloilta, jotka antoivat tukensa presidentti Kekkosen johtamalle ulkopoliittiselle linjalle. Monet Paasikivi-seuran perustajajäsenet kuuluivat Kekkosen lähipiiriin, mutta seura pyrki kokoamaan jäsenistönsä eri puolueista sellaisia arvovaltaisia henkilöitä, jotka tukivat presidentti Kekkosen harjoittamaa ulkopoliittista linjaa.

Seura otti tehtäväkseen myös Suomen ulkopoliittisen linjan ja seuran tunnetuksi tekemisen ulkomailla. Seuralla on ollut ja on läheiset yhteydet maan poliittiseen johtoon ja toiminnallaan se on pyrkinyt ylläpitämään ulkopoliittista yksituumaisuutta.

Hankala koetinkivi tämän yksituumaisuuden ylläpitämisessä tuli vastaan vuoden 1962 presidentinvaaleissa. Noissa noottikriisin jälkeisissä vaaleissa ns. Honka-liiton muodostaneet puolueet moittivat Kekkosta ulkopoliittikan käyttämisestä sisäpoliittisen vallankäytön välineenä. Paasikivi-seuran sisälläkin vuoden presidentinvaalit saivat aikaan jännitteitä.

Vuoden 1962 vaalien jälkeen poliittinen ilmapiiri muuttui nopeasti. SDP alkoi toipua ja elpyä puoluehajaannuksestaan. Vuonna 1963 Rafael Paasio valittiin SDP:n puheenjohtajaksi. Seuraavana vuonna presidentti Kekkonen astui Pitkäsillan yli Helsingin työväentalolle tarjoten sosiaalidemokraateille yhteistyön kättä. Ilmassa oli uudenlaisen yhteistyön henkeä. Näissä olosuhteissa virisi ajatus maakunnallisten Paasikivi-seurojen perustamisesta. Ensimmäiset maakunnalliset Paasikivi-seurat perustettiin Tampereelle ja Lahteen vuonna 1962. Turun Paasikivi-seura perustettiin vuonna 1965.

Turun Paasikivi-seuran perustamista edelsi valmistelutyö, jossa oli mukana politiikan ja talouselämän edustajia. Kesällä 1965 puolueiden ja talouselämän edustajista koostunut piiri kokoontui keskustelemaan Paasikivi-seuran perustamisesta Turkuun. Syyskuussa 1965 pidettyyn perustamiskokoukseen lähetettiin kutsu lähes sadalle henkilölle. Heistä 45 henkilöä tuli paikalle. Kokouksessa professori Jan-Magnus Jansson piti esitelmän ulkopoliitikasta. Helsingin Paasikivi-seuran sihteeri Olle Tuominen selosti Paasikivi-seurojen toimintaperiaatteita. Alustusten jälkeen kokous päätti perustaa Turun Paasikivi-Seura ry – Paasikivi Samfundet i Åbo rf –nimisen yhdistyksen ja hyväksyi sille säännöt. Säännöt noudattivat pääpiirtein Helsingin seuran sääntöjä.

Perustamisasiakirjassa sen 13 allekirjoittajaa eli seuran ensimmäinen hallitus ilmaisivat seuran tarkoituksen näin:

”Me allekirjoittaneet perustamme täten Turun Paasikivi-Seura r.y., ruotsiksi Paasikivi Samfundet i Åbo r.f. -nimisen yhdistyksen, jonka tarkoituksena on vaalia Tasavallan Presidentti J.K. Paasikiven muistoa ja hänen poliittista perintöään pyrkimällä kaikkien kansalaispiirien keskuudessa edistämään ulkopoliittista ajattelua ja kansanvaltaista kehitystä maassamme sekä Suomen puolueettoman erikoisaseman tuntemusta”

Seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Turun kauppakorkeakoulun rehtori, professori Veikko Halme. Halmeella oli Turun seudulla monipuoliset henkilöverkostot, joista oli hyötyä Turun Paasikivi-seuran toiminnan käynnistämisessä ja edistämässä. Rehtori Halme toimi seuran puheenjohtajana vuoteen 1976 asti.

Seuran hallituksen kokoonpano oli toiminnan ensimmäisinä vuosikymmeninä arvovaltainen. Hallitukseen kuului maaherra (Esko Kulovaara ja Paavo Aitio), yritysjohtajia (mm. Antti Kataja Sammosta, Irja Ketonen Turun Sanomista ja Pauli Komi Osuuspankista), kaupungin- ja kunnanjohtajia (Väinö Leino Turusta, Ahti Karppo ja Risto Nikkilä Loimaalta), Turun ja Turun seudun kuntien johtavia poliitikkoja sekä yliopistojen ja viestimien edustajia. Useiden vuosikymmenien ajan seuran hallituksen jäsenten valinnassa oli mukana myös poliittinen mandaattiajattelu. Ainakin kaikkien suurimpien Paasikiven-Kekkoson ulkopoliittista linjaa tukevien puolueiden tuli saada edustajansa seuran hallitukseen. Koska hallituspaikkoja oli vain rajoitetusti tarjolla, sama henkilö saattoi istua Paasikivi-seuran hallituksessa sekä jonkin puolueen että jonkin muun organisaatitahon mandaatilla. Viimeistään 2000-luvulla puoluepoliittinen mandaattiajattelu näyttää jääneen taka-alalle seuran hallituspaikkojen täyttämässä. Kun kansalaisten osallistuminen järjestötoimintaan on viime aikoina

vähentynyt, on Turun Paasikivi-seuran hallituksen jäsenten valinnassakin mandaattiajattelun sijasta ensisijaisesti kiinnitetty huomiota siihen, että tehtävään valittavat henkilöt ovat kiinnostuneita ulkopoliitikasta.

Seuran keskeisin toimintamuoto on ollut esitelmä- ja keskustelutilaisuuksien järjestäminen. Suurin osa esitelmätilaisuuksista on ollut jäsenille tarkoitettuja. Silloin tällöin on järjestetty laajalle yleisölle tarkoitettuja puhe- tai esitelmätilaisuuksia. Esitelmätilaisuuksia on yleensä vuosittain ollut kahdesta neljään, joinakin vuosina enemmänkin. Viime vuosina seura on ollut aktiivinen. Vuosittain on järjestetty seitsemästä yhdeksään kokousta.

Esitelmöitsijät ovat olleet professoreita tai muita tutkijoita, poliitikkoja, diplomaatteja ja viestimien edustajia. Pääministeri Johannes Virolainen esitelmöi seuran kokouksessa jo seuran perustamisvuoden syksyllä. Pari vuotta myöhemmin seuralaiset saivat kuunnella pääministeri Rafael Paasion, suurlähettiläs A.E. Kovalevin, sekä professorien Bengt Broms ja Jan-Magnus Jansson esitelmiä.

Keskeisimmät aihepiirit seuran alkuvuosikymmenten esitelmätilaisuuksissa liittyivät maamme Neuvostoliiton-suhteisiin. Vuonna 1966 Suomi ja Neuvostoliitto sopivat pääkonsulinvirastojen perustamisesta Turkuun ja Leningradiin. Neuvostoliiton pääkonsulinvirasto aloitti toimintansa Turussa jo saman vuonna. Se aloitti välittömästi yhteyksien luomisen politiikan, talouden ja järjestöjen edustajiin Turun seudulla. Konsulaattia johtava pääkonsuli onkin vierailut Turun Paasikivi-seuran kokouksissa monina vuosina.

Seuran perustamiskokoukseen vuonna 1965 osallistui 45 henkeä. 1970-luvun alkupuolella seuran jäsenmäärä nousi yli sadan ja 1980-luvun alussa yli kahdensadan. Sen jälkeen jäsenmäärä on laskenut ja on tällä hetkellä selvästi alle sadan.

Esitelmätilaisuuksien osanottajamäärät ovat usein jääneet melko pieniksi. Vuosina 1971–72 seuran sihteerinä toimineen Pertti Paasion mukaan Sammon toimitusjohtaja Antti Kataja – seuran hallituksen jäsen – tarjosi toisinaan kokouksen jälkeen osanottajille päivällisen. Paasion kertoman mukaan joissakin esitelmätilaisuuksissa oli paikalla esitelmöitsijä, seuran puheenjohtaja professori Halme ja sihteeri Pertti Paasio. Kokouksen jälkeen toimitusjohtaja Kataja sitten tarjosi päivällisen koko kolmikolle!

Seura on myös järjestänyt joitakin ulkomaanmatkoja, joilla jäsenet ovat voineet tutustua ulkopoliitiikan tai valtioiden välisten muiden suhteiden kannalta kiinnostaviin kohteisiin. Tällaisia matkoja on tehty mm. Venäjälle, Viroon ja Ruotsiin. Neuvostoliiton aikana Venäjänmatkat olivat samalla ystävyysmatkoja samaan tapaan kuin Suomi-Neuvostoliitto-Seuran matkatkin.

Vuoden 1968 presidentinvaalit asettivat Paasikivi-seurat pulmalliseen tilanteeseen. Kokoomus asetti ehdokkaakseen pankinjohtaja Matti Virkkusen, tarjosi häntä Paasikiven työn jatkajaksi ja teki siinä tarkoituksessa selvän eron Paasikiven ja Kekkonen ulkopoliittisten linjojen välille. Paasikivi-seurat toimivat tilanteessa jonkin verran matalalla profiililla. Ne eivät halunneet aktiivisesti osallistua väittelyyn siitä onko Virkkusen Paasikiven linja selvästi huonompi kuin Kekkonen Paasikiven linja.

Seuraavissa, vuoden 1978 presidentinvaaleissa tilanne oli jo aivan toinen. Peräti kuusi puoluetta oli asettanut Kekkonen ehdokkaakseen. Presidenttipelin avasi SDP, joka jo vuonna 1975 oli pyytänyt Kekosta puolueen ehdokkaaksi seuraavissa presidentinvaaleissa. Vuoden 1968 presidentinvaaleista poiketen jokainen Kekkonen ehdokkaakseen asettanut puolue lähti nyt vaaleihin omana vaaliliittonaan.

Aikaisemmista presidentinvaaleista poiketen myös Paasikivi-seurat osallistuivat tällä kerralla avoimesti Kekkonen vaalikampanjatyöhön. Paasikivi-seuroilla oli noissa vaaleissa eräänlainen koordinoijan rooli, kun kuusi Kekosta kannattavaa puoluetta osallistui vaaleihin itsenäisesti kukin omilla vaaliliitoillaan ja omalla kampanjatyöllään. Ainakin Turun Paasikivi-seurassa yhden ehdokkaan avoin tukeminen kyllä synnytti pientä napinaa.

Kekkonen osallistui itse kampanjan aikana vain muutamiin vaalitilaisuuksiin. Yksi näistä järjestettiin Turussa. Ikituurissa järjestetty Turun juhla oli kampanjan valtakunnallinen nuoris juhla. Muodollisesti tämän juhlan järjestivät Kekosta kannattaneiden kuuden puolueen nuorisjärjestöt.

Käytännössä Turun Paasikivi-seura osallistui eri tavoin tämän nuorisjuhlan järjestämiseen. Turun Paasikivi-seuraa johti tässä vaiheessa presidentti Kekkonen adjutanttina pitkään toiminut kenraaliluutnantti Urpo Levo. Kekkosella oli juhlan suhteen omia vaatimuksiaan. Hän vaati, että tilaisuuteen kulttuuriohjelmaan oli saatava esiintyjäksi Arja Saijonmaa. Saijonmaa taas vaati, että hän tarvitsee laulun säestystä varten kaksi eri flyygeliä. Toinen oli valmiina Ikituurissa, toinen piti lainata muualta ja kuljettaa Ikituurin areenalle. Siinä asiassa auttoivat sotilasläänin komentaja, kenraaliluutnantti Levon verkostot. Hän komensi joukon varusmiehiä kantamaan flyygelin Ikituuriin ja juhlan jälkeen taas sieltä pois.

Joulukuussa 1977 järjestettyyn vaalijuhlaan osallistui noin 2000 henkeä. Yhtä suurta osallistujamäärää Turun Paasikivi-seura ei sen koommin ole saanut koolle mihinkään yksittäiseen tilaisuuteensa – toistaiseksi!

Urpo Levon vuonna 1983 päättyneen puheenjohtajakauden jälkeen Turun Paasikivi-seuran puheenjohtajina ovat toimineet kansanedustaja Ilkka Kanerva, Jean Monnet professori Esko Antola, siirtolaisuusinstituutin johtaja Olavi Koivukangas, varanotaari Ulla Bergman, kaupunginjohtaja Armas Lahoniitty ja vuodesta 2011 alkaen seuran nykyinen puheenjohtaja, siirtolaisuusinstituutin johtajan tehtävästä juuri eläköitynyt Ismo Söderling.

Moni asia on tänä aikana ehtinyt muuttua. Presidentit eivät enää ole Kekkosia. Pääministerit ovat nousseet Suomen hallituslaitosten tosiasiallisiksi johtajiksi. Neuvostoliittoa sen paremmin kuin YYA-sopimusta ei enää ole. Moskovan sijasta Bryssel on noussut Suomen kansainvälisten suhteiden keskiöön. Sellaista selkeää ulkopoliittisen linjan ydintä, jolle yritetään saada koko kansakunnan tuki, ei enää näytä olevan. Paasikiven-Kekkonen linja on pudonnut pois ulkopoliittisesta kielenkäytöstä. Ulkopoliittisen keskustelun retoriikassa ei enää ylipäätään entiseen tapaan korosteta sitä, että meidän kaikkien tulee seisoa maamme virallisen ulkopoliittisen linjan takana.

Kaikki tämä on olennaisesti muuttanut Paasikivi-seurojen toimintaa. Väkevä taistelu virallisesta ulkopoliitikasta ja puolueettomuuspolitiikasta on laimentunut ja avartunut keskusteluksi EU-jäsenyydestä, Eurooppa-politiikan erilaisista vaihtoehdoista ja siitä, kuinka

pitkälle Suomi voi ja kuinka pitkälle sen kannattaa mennä mukaan läntiseen integraatioon. Tämän päivän Suomessa ei hallituksilla taida olla näistä asioista yhtä kirkasta linjaa kuin Paasikiven-Kekkonen linjan kulta-aikana. Ulkopolitiikan tavoitteet ovat nyt jotenkin epäselvempiä kuin Paasikiven-Kekkonen linjan kulta-aikana ja ulkopolitiikan käytettävissä olevat keinot näyttävät harmillisen epävarmoilta.

Tähän muuttuneeseen tilanteeseen Turun Paasikivi-Seurakin on tällä vuosituhannella toimintansa sopeuttanut. Seura on järjestänyt keskustelutilaisuuksia monista ulkopolitiikan ja kansainvälisen politiikan ajankohtaisista kysymyksistä, muun muassa maamme Venäjän-suhteista, Yhdysvaltojen ulkopolitiikasta, Viron ja Baltian maiden ulkopolitiikasta, Eurooppa-politiikasta, Euroopan unionista, EU-maiden välimeriyhteistyöstä, Paasikiven ja Kekkonen toiminnasta maamme puolustuspolitiikan johtajina.

Vaikka ulkopolitiikkamme valintoja ei nykyään enää kuvata Paasikiven-Kekkonen linjana, ei Paasikiven perintö ole vain historiaan jäänyt ulkopolitiikan oppirakennelma. Esimerkiksi Euroopan unionin Venäjän-vastaisten pakotteiden kohdalla joudumme pohtimaan minkä merkityksen annamme esitykseni alussa mainitulle Paasikiven päiväkirjamerkinnälle: Suomen on kartettava Venäjän-vastaista ja Venäjälle vihamielistä politiikkaa.

Vaikeata on saada maamme osallistumista EU:n Venäjä-pakotteisiin näyttämään kovin paasikivimäiseltä politiikalta! Tämän kaltaisiin aikamme ulkopolitiikan haasteita koskevaan keskusteluun Turun Paasikivi-seura voi tuoda oman panoksensa edistämällä analyyttistä vuoropuhelua maamme ulkopolitiikan kulloinkin ajankohtaisista ongelmista.

Toivotan Turun Paasikivi-seuralle menestystä sen työssä ulkopolitiikkaa koskevan asiapitoisen keskustelun edistäjänä.